

Pansarbåten *HMS Göta*

Bo Jershed

Vi fick häromdagen in en fråga från en av våra medlemmar. "Jag äger sedan flera år en tavla jag inropat på auktion. Dock vet jag inget om det krigsfartyg som illustreras på duken. Skulle bli enormt tacksam för er hjälp!"



Foto: Robert Hörnquist

Vi skickade frågan vidare och fick många svar varav ett mer utförligt från Gustaf von Hofsten:

"Tavlan föreställer pansarbåten Göta på väg till den engelska drottningen Victorias 60-årsjubileum som regent, som firades med en stor flottrevy på Spithead. Göta råkade ut för en svår storm på vägen och det är denna situation som helt säkert konstnären försöker illustrera. Jag bifogar ett utdrag ur boken Pansarskepp (Per Insulander/Curt S. Ohlsson) sid 46.

Göta (med systerfartyget Thule) sjösattes vid Lindholmens varv 30 sept 1889 och levererades 1 juli 1891. Fler uppgifter om fartyget kan läsas i boken Örlogsfartyg – Svenska maskindrivna fartyg under tretungad flagg Gustaf von Hofsten/Jan Waernberg.

Konstnären är sannolikt inspirerad av Herman af Silléns målning av samma fartyg"

Utdrag ur boken *Pansarskepp* (Per Insulander/Curt S. Ohlsson) sid 46.

längas. Frukost och kvällsmål får ta en hel timme medan middagsmålet intas under en och en halv timme. Då halva måltidsrasten förflutit sker vaktförvägning.

Under krigsövningar måste rutinerna naturligtvis anpassas till läget.

Göta till Spithead

År 1897, när Englands drottning Victoria hade regerat i 60 år, arrangerades en mäktig flottrevy på Spithead utanför örlogshamnen Portsmouth. Till denna revy var ett stort antal främmande makter inbjudna att låta sig representeras av örlogsfartyg. Så även Sverige.

Pansarbåten *Göta* utsågs att delta i revyn. Fartygschef var kommandör Magnus Ingelman och sekond kapten Herman af Sillén (den kände marinmålaren). Som högste chef och representant för konungen medföljde konteramiral Klintberg. *Göta* rustades i Karlskrona, men 52 värnpliktiga, som nyss ryckt in till Skeppsholmen, sändes dit för att komplettera besättningen. Den 15 juni var allt klart och i vackert väder sattes kurs mot Kielkanalen. Genomseglingen gick utan problem, men sedan mötte Nordsjön med bistert väder.

Det blåste upp en frisk nordväst och på grund av det ovanligt låga vattenståndet måste man ankra utanför Brunnsbüttel till på morgonen den 17. Nästa dag ökade vinden till orkanstyrka i byarna. *Göta* tog mycket sjö över backsäck och vatten trängde in genom ankarklys och kanonportar, ned på trossbotten. Några av luckorna i backens brädgång slogs loss. Omkring 23 ton vatten beräknades ha trängt in. Man tvingades lägga bi. Natten bjöd på ett magnifikt åskväder. Genom att öppna ventilerna till botten-cellerna kunde länsning ske. Propellrarna piskade ibland över vattnet, men maskinerna arbetade hela tiden utan avbrott.

Påföljande dag förbättrades vädret, och man kunde sätta kurs mot Engelska kanalen. Stormen hade inte orsakat några större skador, men det blev mycket arbete för besättningen att få skeppet i örlogsmässigt skick.

En av de värnpliktiga, Gösta Friström, berättar:

"Efter sex dagars resa gick vi en morgon med styrfart utanför Portsmouth med alla våra kläder hissade i riggen för torkning och medan nya relingsplåtar insattes i stället för dem vi mejslat bort under stormen. Det var visserligen icke svenskt stål i de nya luckorna utan endast segelduk uppspänd på träribbor men fartyget såg i alla fall helt och snyggt ut. Sedan kläderna torkat och säckarna åter stuvats gingo vi in och ankrade ..." på anvisad plats i en av linjerna innanför Isle of Wight, där 165 engelska och 13 gästande örlogsmän utgjorde

en imponerande syn. *Göta* fann dock inte nåd inför lokalpressens ögon: "a small, dirty craft". Kanske hade reportern mött redan ute till sjöss.

Amiralen och andra högre chefer avreste till London och festligheterna där. Den 22 juni avgavs salut med 60 skott. Revyns höjdpunkt nåddes den 26 juni. Stor flaggning hisades. Prinsen av Wales, sedermera Edward VII, embarkerade kungajakten *Victoria and Albert* och vederbörligen saluterad passerade han förbi den samlade flottans linjer. På kvällen illuminerades fartygen.

Göta återkom till Karlskrona den 4 juli.

Den sista aktiva tiden

Ganska snart efter moderniseringen fördes dessa tre 1.klass pansarbåtar över till lokalstyrkorna. De fick inte längre någon roll i eskadern. När det drog ihop sig mellan unionsbröderna år 1905, fick de dock uppgifter i den hastigt påkomna krigsplaneringen (jfr kapitel 7). De kom även att rustas under beredskapen 1914–1918.

Alla tre fick småningom se sig degraderade till logementsfartyg, *Svea* redan 1915. År 1918 beslutades att hon skulle byggas om till ubåtsdepåfartyg. Hennes kanoner togs iland i olika omgångar. Ett stort däckshus uppfördes. Det sträckte sig från bryggans förkant nästan ända till akterstaven. Arbetena var klara 1921. I slutet av 1930-talet tog man bort hälften av pannorna och en skorsten. Maskinerna var i så dåligt skick, att chefen för kustflottan, konteramiral Fabian Tamm, 1939 fann sig föranlåten att utge följande order:

"Depåfartyget *Svea* får tills vidare icke göra längre förflyttningar i sträck, än vad som oundgängligen erfordras ... Härvid skall iakttagas, dels att förflyttningarna ske i gott väder, dels att örlogsfartyg i stånd att taga *Svea* på bogsering ständigt finnes tillgängligt ..."

Gunnar Schoerner berättar från den kalla vintern 1941, då *Svea* låg som avdelningschefsfartyg i Karlskrona:

"En dag knackade uppborrsmaskinisten (UM) på avdelningsingenjörrens (AI) hytt dörr och kom darrande in.

– Schenjörn, schenjörn, manometern har frusit på påeldade pannan!

Nu tänkte AI att flaggmaskinisten nog gillade en liten klämtare då och då, men nog var det väl lite' tidigt på da'n. Bäst att jag går med ner. – Tänk och gjort, AI före och UM efter ner i förliga eldrummet.

Där var liv och rörelse. På panndurken stod svettiga eldare och fyrade och slejsade. Uppifrån panntoppen hördes ett